

כסות ומזון לאשתו ובניו.

שנינו במשנה: אבל לא לאשתו ובניו וכו'.

אם היה החייב אומן, נותנין לו כלומר: משאירים בידו שני כלי אומנות מכל מין ומין של כלי אומנות. כיצד: אם היה חרש עצים, נותנין לו שני מעצדין [הוא כלי שמחליקים בו את הנסרים — רש"י סוף ב"ק] ושני מגירות [הוא סכין מלא פגימות וחותך מהר].

מאי טעמא? שדורשים: "הוא" תחיהו מערכך, ולא לאשתו ובניו — מערכך.

שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר: אם היה איכר נותן לו צמדו וכו'.

ומפרשינן: ורבנן שלא הזכירו צמד ולא חמור [רבינו גרשום] וסוברים שאין נותנים לאיכר — צמדו, ולחמר — חמורו, טעמם: הנהו צמדו וחמורו לאו כלי אומנות נינהו, אלא נכסים נינהו! ונכסים לא נותנים לו.

רבי אליעזר אומר: אף אם היה איכר, נותן לו צמדו [צמד בקר] שהוא כלי אומנות, ואם היה חמר, נותן לו חמורו, אבל תנא קמא חולק בזה.

שנינו במשנה: היה לו מין אחד מרובה וכו' אין אומרים לו למכור וכו'.

היה לו מין אחד של כלי אומנות מרובה, על השנים שמשאירים לו, כגון שהיו לו שלש מעצדין, ומין אחד היה לו ממנו רק מועט, כגון שהיתה לו רק מגירה אחת. אין אומרינן לו למכור את המרובה מעצד אחד וליקח בדמיו מן המועט, כדי שיהיו לו שתי מגירות! אלא נותנין לו שני מינין כלומר: שני כלים מן המרובה, וכל שיש לו מן המועט נותנים לו, ולא יותר.

ומתמהינן: פשיטא שאין משאירים בידו כדי לקנות כלי אומנות שלא היה לו עד עתה, שהרי, כי היכי דסגני ליה [שהיה די לון] עד השתא בכלי אומנות אחד, השתא נמי סגני ליה?

המקדיש נכסיו, אף התפילין שלו בכלל הקדשו, ועל כן: מעלין [שמין] — רש"י ב"ק קב: [ל תפיליו, לווה מעות [רש"י שם], ופודה אותן כפי מה ששמו לו.

ומשנינן: מהו דתימא: עד האידנא [עד עכשין] דהוה ליה כנגדו מן הכלי המרובה אף כדי שיהיה בידו לאושולי [להשאל] לאחרים, הוה — אותם אחרים שנהנו ממנו — מושלי ליה אותו כלי שחסר לו, וכאילו היו בידו שנים מכל מין ומין, ולכן היה מספיק לו. אבל השתא אחר שלוקח הגזבר את הכלי הנוסף שהיה לו להשאל לאחרים, דליכא עכשיו מי דמשיל ליה מן הכלי החסר, שוב לא סגי ליה בכלי המועט, ואם כן נשאיר בידו מן הכלי המרובה יותר משנים הצריכים לו, קא משמע לן שאין משאירים לו!

גמרא:

מאי טעמא נותנים לו את כל הדברים האלו? דאמר קרא בפרשת ערכין: ואם מך "הוא" מערכך, ודורשים: תחיהו מערכך, שכך משמע, הוא יהיה קיים מערכך! ועל כן מקיימין אותו.

שנינו במשנה: המקדיש את נכסיו מעלין לו תפיליו.

משעה שלקחן המקדיש לשמן של אשתו ובניו. [וכן הדין גם בכסות — תפא"י].

עני שהעריך עצמו, שהוא נידון בהישג יד, לשלם רק כפי אשר יעריכנו הכהן, אין דנים ערך נכסיו אלא כפי מה שהם, ועל כן:

אף על פי שאמרו [כלומר: רגילים אנשים לומר]:

א. "עבדים נמכרין בכסותן לשבח, [כלומר: מכירת עבדים כשהם לבושים בכסות יפה, משבחת את דמיהם] שאם תלקח לו כפות בשלשים דינר בלבד, ותלבישהו בו בשעת מכירתו משביח הוא — יותר מדמיו שבלא כסות יפה — מנח"י"

ב. וכן רגילים לומר: "פרה העומדת להמכר, אם ממתניין [משהים] אותה לאיטלים [ליום השוק] להמכר שם, משבחת היא את דמיה, שנמכרת ביוקר!"

ג. וכן רגילים לומר: "מרגלית העומדת להמכר, אם מעלין אותה מן הכפר לכרך שדרך הסוחרים⁽⁴³⁾ לבוא לשם, ושם ימכרוה משבחת היא את דמיה!"

לענין ערכין אין אומרים שיתן המעריך להקדש כערך הגבוה, אלא שמים את העבד כמות שהוא "בשעתו", ואת הפרה ואת המרגלית כערכה "במקומה", ואת זה יתן המעריך להקדש. שכך הוא הכלל: אין להקדש אלא מקומו⁽⁴⁴⁾ (45) [למעט מרגלית],

ההוא גברא דזבניהו לנכסיה [שמכר נכסיו והיו בהם תפילין] אתא לקמיה דרב יימר, אמר להו: סליקו ליה תפיליו [חלצו מראשו את תפיליו], עד שיקנה אותם בדמים! שבכלל מכירת נכסיו גם מכירת תפיליו.

ומתמהינן: מאי קא משמע לן רב יימר, והרי מתניתין זו היא, ששנינו: "המקדיש נכסיו מעלין לו [בדמים, את] תפיליו", וכשם שההקדש חל גם על התפילין, הוא הדין מכירה?!

ומשנינן: מהו דתימא: התם לגבי הקדש הוא שאומרים שהתכוון להקדיש אף את תפיליו, משום דסבר מצוה קא עבידנא [אני עושה] במה שאני מקדיש לבדק הבית, ולכן על כל נכסיו היה דעתו בהקדשו אבל לענין זבויני [מכר], נאמר: שמצוה דגופיה כגון תפילין לא זבויני איניש. קא משמע לן שאף כשמוכר כל נכסיו, דעתו אף על תפיליו!

מתניתין:

אחד המקדיש נכסיו, ואחד המעריך עצמו אין לו לגזבר [שאינו יכול למשכנם בשביל הערך, ובהקדש אינם בכלל נכסיו להקדישם — רש"י ב"ק ק"ב]: לא בכסות אשתו, ולא בכסות בניו, כיון שאינו שלו. ולא בצבע [בגדים צבועים — תויו"ט] שצבע לשמן של אשתו ובניו, ולא בסנדלים של אשתו ובניו, ואפילו הם חדשים ועדיין לא לבשום, אין לו לגזבר בהם, שהרי הם בחזקתם

44. הקשו התוספות, והרי אין להקדש אלא מקומו ושעתו? ותיצו התוספות, שכל זה רק במטלטלין אבל בקרקעות מכריזים, וכן חילק הרמב"ם [פ"ג מערכין ה"כ] בין מטלטלין

43. והרש"ש פירש שבכרך יש עשירים שנשותיהם מתקטנות בתכשיטים יותר מאשר בני הכפרים, וכיון שצריכים שם מרגליות הן עולות יותר ביוקר.

ושעתו [למעט עבד ופרה].

בכרך, לא ישהנה לו הגזבר ויאמר לו: העלה אותה לכרך ולפי אותם הדמים תן! אלא שמים את המרגלית כפי שהיא שוה כאן, והמעריך משהה אותה ומוכרה בכמה שירצה, ולא יתן להקדש אלא כפי דמים ששמאוה, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר.

גמרא:

תנו רבנן כתוב: ונתן את הערכך "ביום ההוא" קודש לד', ללמד: שלא ישהה הגזבר מרגלית לקלים [לעניים] לאדם קל ועני שהעריך את עצמו, והיתה לו מרגלית השוה פחות בכפרו של מעריך ומשבחת דמיה

"קודש לד'", ללמד: שפתם ההקדישות לבדק הבית!

הדרן עלך שום היתומים

במדי. וכתב בתוספות הרא"ש שזה רק חשש מדרבנן, אבל מדאורייתא אפילו אם שוה פרוטה במדי אינה מקודשת, כיון שכאן אין בזה שוה פרוטה, "ואין להקדש אלא מקומו ושעתו".

ולכאורה צריך ביאור, שהרי זה דין מיוחד רק בהקדש ונלמד בגמרא מהפסוק שנאמר בהקדש "ונתן את הערכך ביום ההוא", וקידושין זה הרי הדיוט ושם לא נאמר דין מקומו ושעתו.

אך הביאור הוא שיש כאן שני דינים, דין אחד לענין הערך של חפץ וזה דין כללי שהשיווי של חפץ נקבע כפי מקומו ושעתו, אלא שהיה מקום לומר, שיחכו לזמן או למקום שיעלה המחיר כדי לקבל מחיר יותר גבוה, ועל זה נאמר בהקדש דין מיוחד שלא מחכים לזמן או למקום שיהיה מחיר אחר.

אך הדין הראשון שהשיווי של חפץ הוא כמקומו ושעתו זה דין בכל התורה כולה ולכן למד מזה הרא"ש לענין קידושין שאין לחפץ אלא מקומו ושעתו.

שבהם לא ממתנינים ומוכרים מיד לבין קרקעות שבהם מכריזים.

וכתב הגרי"ז, שכל הקושיא היא רק לפי פירוש הרמב"ם שהנידון במשנה הוא לענין מכירת נכסי הקדש, שלא מחכים לזמן שיעלה המחיר ולא לוקחים אותם למקום שהמחיר יותר גבוה, ולכן קשה מכך שמכריזים על קרקע ההקדש ששים יום, וצריך לחלק בין מטלטלין לקרקעות.

אבל לרש"י, המפרש שאין להקדש אלא מקומו ושעתו, מדובר לענין השג יד, שמעריכים את נכסיו רק כפי מה ששויים כעת כאן וזה השג ידו. ואם כן, לא קשה כלל מזה שמכריזים על קרקע הקדש, כי הדין מקומו ושעתו נאמר רק לגבי הערכת השג יד.

45. בקידושין [י"ב א] אמר שמואל המקדש בתמרה מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה

פרק אין מקדישין

מתניתין:

כתוב [בחוקתי כ"ז טז — כא] "ואם משדה אחוזתו [הוא שדה שירשה מאביו או שאר מורישיו — רמב"ם] יקדיש איש לד' והיה ערכך [לפדיון מן ההקדש על ידי בעלים או אחר] זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף [כל בית כור בחמשים סלעים, כשפודה בתחלת שנות היובל].

"אם משנת היובל יקדיש שדהו כערכך [כערך הזה האמור] יהיה".

"ואם אחרי היובל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף [כשיבא לפדותה] על פי השנים הנותרות [מפדיונו] עד היובל [כיצד, הרי שיעור דמיה של ארבעים ותשע שנים כשפודה בתחלת שנות היובל, חמשים סלעים, הרי סלע ופונדיון לכל שנה, וכשבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד היובל] ונגרע מערכך [האמור — שהוא חמשים סלעים — סלע ופונדיון לכל שנה שמתחלת שנות היובל ועד השנה שפודה בה — והוא נקרא "גרעון כסף"]".

"והיה השדה בצאתו ביובל קודש לד' כשדה החרם לכהן [של אותו משמר שיום הכפורים של יובל פוגע בו] תהיה אחוזתו".

ודרשו חז"ל ממה שאמרה תורה על פי "השנים" הנותרות עד היובל, ואין שנים

פחות משתים, שהמקדיש פחות משתי שנים לפני היובל, אין ההקדש נפדה בגרעון כסף, אלא נותן את כל הערך הקצוב בתורה. ועל כן:

אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, שהרי אם יבא לפדותה יצטרך ליתן בפדיונה את כל חמשים הסלעים, ולכן עצה טובה מלמדנו התנא שלא יקדישנו כלל — כך מפרשת הגמרא במסקנא.

ולא גואלין אחר תחלת שנת היובל פחות משנה אחת, כלומר: בשנת היובל עצמה. [כך הוא פשוטו, והגמרא מפרשת].

אין מחשבין חדשים להקדש. הגואל באמצע שנה אינו מגרע מפדיונו את החדשים שיצאו, אלא נותן סלע ופונדיון עבור שנה זו, כאילו גאלה מן ההקדש בתחלתה. אבל הקדש כשרווח הוא לו שנחשב את החדשים שיצאו, ולא נחשוב כאילו עומד בתחלתה של שנה, הרי הוא **מחשב חדשים!** וכגון⁽¹⁾, שהקדישה באמצע שנת מ"ח ליובל, שאם נתחשב בכך שכבר חלפו כמה חדשים בשנה זו נמצא שהקדישה בפחות מב' שנים לפני היובל, והמקדיש בפחות מב' שנים לפני היובל אין מגרע מפדיונו כלל, אלא נותן את כל חמשים הסלעים להקדש. ואם לא נתחשב בחדשים שחלפו, אלא נאמר שכאילו עומד בתחלת השנה, נמצא שיש משעת

את החדשים שכבר עברו מהשנה, אבל הקדש מחשב את החדשים שנשארו מהשנה וגובה עליהם מחיר של שנה שלמה.

1. כך פירש רש"י. אך בשיטה מקובצת [כה א אות א] פירש בשם הרא"ש שהכל דבר אחד, שלא מחשבים חדשים להקדש לגרוע מהחשבון

לא יקדיש ואם הקדיש אינה קדושה?!

ומשנינן: רב ושמואל דאמרי תרווייהו: אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים שהמקדיש בפחות מב' שנים אין דין גירוע בפדיונה אלא נותן נ' סלעים⁽²⁾, וכיון דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים על כן למדתנו המשנה שיהא אדם חס⁽³⁾ על נכסיו ואל יקדיש פחות משתי⁽⁴⁾ שנים, כדי שלא יפסיד בפדיונה מ"ח סלעים.

איתמר: המקדיש שדהו בשנת היובל עצמה: רב אמר: קדושה, ונותן חמשים! שזהו

הקדשו ועד היובל ב' שנים, ואז מגרע מפדיונו כל השנים שעברו, נמצא שריוח הוא להקדש להתחשב בכך, שכבר חלפו ויצאו חדשים אלו מן השנה!

גמרא:

ומקשינן אמתניתין שאין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ומשמע לפי פשוטו שאין חל ההקדש כלל, ורמינהו: מקדישין בין לפני היובל ומשמע אפילו פחות מב' שנים, בין לאחר היובל, ובשנת היובל עצמה

בשנה האחרונה לפני היובל עולה הפדיון ביוקר, וידעו לעשות חשבון אם רוצים להקדיש כל כך הרבה.

4. הקשו התוספות, מדוע לא כתוב גם שלא יקדיש מיד אחרי היובל שאז יצטרך לפדות בחמישים שקל כסף, ובתירוץ אחד תירצו התוספות, שעל זה אין צורך להזהיר, כי יוכל לחכות עד שלש שנים לפני היובל ולפדות בשלשה שקלים. אך אם מקדיש לפני היובל אין לו את העצה לחכות כי ביובל תצא השדה לכהנים ולכן על זה הזהירה המשנה.

ותמה הגרי"ז, מדוע כתבו התוספות שיוכל לפדות שלש שנים לפני היובל, והרי גם שנתיים לפני היובל יכול עדיין לפדות בגירוע בשני שקלים.

וביאר הגרי"ז, שהרי אי אפשר לצמצם, ואם יחכה עד השנתיים האחרונות לא יוכל לדייק ושוב יכנס בשנתיים האחרונות ולא יוכל לפדות בגירוע, ולכן כתבו התוספות שיפדה שלש שנים לפני היובל.

אך יש עצה לפדות שלש שנים לפני היובל על לאחר זמן כשיהיה בדיוק שנתיים לפני היובל, ואז יחול הפדיון כשיהיה שנתיים לפני

2. ברש"י ותוספות מבואר, שאם פודה בשנה האחרונה לפני היובל פודה בחמישים שקל כסף, והרא"ש כתב שאין לפרש שהייסוד הוא לתת לפחות גירוע של שתי שנים, ואם בא לפדות בשנה האחרונה לפני היובל יתן מחיר של שתי שנים, דהיינו, שני סלעים ושני פונדיונות, שאם כן, מה שייך לומר שיהא אדם חס על נכסיו, והרי כל ההפרש הוא רק סלע ופונדיון.

אלא מוכח ברש"י ותוספות, שאם פודה בשנה האחרונה לפני היובל צריך לתת את כל השיעור של חמישים שקל כסף, ואינו נפטר במחיר של שנתיים.

3. ולכאורה צריך ביאור, שהרי אין זה בזבז סתם אלא הכסף הולך לבדק הבית.

ובתוספות [ד"ה רב] וביתר ביאור ברא"ש כתבו שהתנא מודיע להמון העם שאינם בקיאים בהלכה שידעו שאם יקדישו בשנה האחרונה לפני היובל יהיה הפדיון בחמישים שקל בלי גירוע.

ויש להוסיף, שלהלן בפרק שמיני מבואר במשנה שכאשר אדם מקדיש הוא צריך לעשות חשבון שלא להקדיש יותר מכפי יכלתו, וזה שמודיע התנא לאנשים שהקדש שדה אחוזה

שדה שאינה מכורה קודם יובל אינו דין שלא תימכר, ביובל?! אלא הכא, בהקדש מי איכא למימר כזה ק"ו: קדושה כבר יוצאה עכשיו, אינה קדושה אינו דין שלא תקדש?! והא תנן לגבי שדה שהקדישה לפני היובל: הגיע יובל ולא נגאלה — כהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש בדק הבית דברי רבי יהודה! וכיון שיוצאת מההקדש בדמים שוב אי אפשר ללמוד ק"ו למקדיש ביובל שלא תתקדש כלל.

ומשנינן: שמואל כרבי שמעון החולק על רבי יהודה סבירא ליה, דאמר: נכנסין הכהנים ולא נותנין⁽⁶⁾ דמים! וכיון שיוצאת מההקדש בלא דמים, יש קל וחומר למקדיש ביובל עצמו שאינה קדושה כל עיקר!

ומבארנין: ורב⁽⁷⁾ שלא דורש את הק"ו לגבי כד-ב

שאמרה תורה "אם משנת היובל יקדיש שדהו כערכך יקום". ושמואל אמר אינה⁽⁵⁾ קדושה כל עיקר, שהרי המקדיש שדה אחוזה קודם יובל, יוצאת היא ביובל מן ההקדש לכהנים, ולכן ביובל עצמו אין ההקדש חל כלל, שהרי ביובל הוא יוצא מרשות הקדש!

וכעין זה נחלקו לקמן כט: לענין מכר שדה אחוזה שחוזרת לבעלים ביובל, שאם מכרה בשנת היובל עצמה, סובר רב שהיא מכורה ויוצאת מיד לבעלים, ושמואל סובר שאינה מכורה כל עיקר.

מתקף לה רב יוסף לשמואל: בשלמא לענין מכירה מובן זה דפליג שמואל עליה דרב — שסובר שבמכירה מכורה ויוצאה — משום דאיכא למימר ק"ו: ומה מכורה קודם יובל כבר יוצאה עכשיו ביובל, וחוזרת לבעליה,

היובל ויצטרך לתת רק שני שקלים.

5. וכך פסק הרמב"ם כיון שבמחלוקת רב ושמואל בידי ממונות ההלכה היא כשמואל, ותמה המנחת חינוך [שנה ט] שהרי כאן זה הקדש והקדש זה איסורים, ובידי איסור והיתר ההלכה היא כמו רב.

והביאור הוא, שייסוד השאלה כאן היא ממונית, למי שייכת השדה אם למקדיש או להקדש, ואמנם מכך נובעת שאלה של איסור מעילה, אם זה של הקדש. אך כיון שייסוד השאלה היא ממונית, הרי היא שייכת לכלל שהלכה כשמואל בממונות.

6. הרמב"ם פוסק שהכהנים נכנסים ונותנים דמיה ומכל מקום פסק כשמואל שהמקדיש בשנת היובל אינה קדושה, ותמה עליו הלחם משנה שסתר את עצמו, כיון שפוסק שיוצאת לכהנים רק בדמים. אם כן, נמצא שההקדש לא

נפקע ביובל, ולמה המקדיש בשנת היובל אינה קדושה.

וכתב הגרי"ז, שברמב"ם מבואר שהטעם שהכהנים נותנים דמיה הוא משום שאין הקדש יוצא בלי פדיון, ואם כן, נמצא שבאמת יש כאן יציאה ביובל מההקדש ולכן המקדיש שדהו בשנת היובל אינה קדושה, וזה שצריך לתת דמים זה רק מפני שאין הקדש יוצא בלא פדיון.

7. הקשו התוספות, מדוע לא אומרת הגמרא שרב חולק על הקל וחומר של שמואל? ותירצו התוספות, שבגמרא להלן לגבי מוכר קרקע ביובל מבואר שרב מודה בעיקר הק"ו, וכמו שמוכח בברייתא שאומרת שאין אדם יכול למכור את בתו בנערות לאמה עבריה מהק"ו הזה שאם מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה בודאי לא תימכר, אלא שרב סובר שכל זה רק לגבי אמה עבריה שאחרי שהיא נערה יותר אי אפשר למכור אותה. אך בשדה שאחרי היובל